

Підсумовуючи, зазначимо, що не можливо однозначно оцінити відображення ролі боргу як чинника економічного зростання в економічній теорії. Розглянувши різні теорії щодо впливу зовнішнього боргу на економічне зростання, можна зробити висновок, що вирішення проблем економічного зростання для отримання найкращого результату, з метою запровадження його в реальне економічне життя, потрібно ефективно використовувати залучені кошти, розвивати пріоритетні галузі економіки, опиратися на наукові дослідження, вкладати у виробництво.

Література

1. **Державний борг** і його класифікація. Фінанси – 4. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ukrlib.boom.ru/fin/fin4.htm>.
2. **Бащинська О.М.** Формування та обслуговування державного зовнішнього боргу // Фінанси України. – 2000. – № 12. – 67 с.
3. **Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г.** Міжнародна економіка : посібник. – 2-ге вид. [перероб. та доп.]. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 158 с.
4. **Рожко О.Д.** Державний борг у забезпеченні економічного зростання // Фінанси України. – 2003. – № 1. – 82 с.
5. **Козик В.В., Панкова Л.А.** Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. – 2-ге вид. – К. : Вид-во "Знання-прес", 2001. – 168 с.
6. **Ірина Заверуха:** Проблеми розуміння категорії державний борг. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.jurisprudencia.ukr.com>.
7. **Бюджетний дефіцит** і державний борг. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ua.proua.com.html>.
8. **Базілевич Д.С.** Проблеми врегулювання зовнішньої заборгованості в деяких країнах з перехідною економікою // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2004. – № 16. – 31 с.
9. **Софіщенко І.Я.** Диверсифікація підходів до управління зовнішнім боргом України // Наукові праці НДФІ. – 2003. – № 2. – 21 с.
10. **Поченчук Г.М.** Місце кредиту в економічній теорії як фактора економічного зростання // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 2. – 17 с.
11. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.bank.gov.ua/Balance/debt.htm>.
12. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.otherreferats.allbest.ru/international/000089050.html>.

УДК 330.37:336

*Доц. Г.О. Партин, канд. екон. наук;
магістрант О.Я. Митрухіна – НУ "Львівська політехніка"*

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сутність фінансової стратегії та її основних видів, зазначено перелік основних чинників, що на неї впливають, та обґрунтовано важливість формування фінансової стратегії для успішного функціонування вітчизняних підприємств у конкурентному ринковому середовищі.

*Assoc. prof. G.O. Partyn; undergraduate O.Ya. Mytrukhina –
NU "L'vivs'ka Politekhnik"*

Financial strategy in system management by finances of enterprises

Essence of financial strategy and its basic kinds are considered in the article, the list of basic factors is marked, which influence on it and grounded importance of forming of financial strategy for the successful functioning of domestic enterprises in a competition market environment.

Постановка проблеми. Динаміка суспільних перетворень призводить до певних зрушень в економіці кожної країни, зокрема й у фінансовій сфері. Будь-який суб'єкт господарювання також підпадає під дію таких змін. Тому здатність вчасно та адекватно реагувати на зовнішні подразники в ринковому середовищі, такі як фінансова криза, політична нестабільність у державі, зміна тарифів на імпоротно-експортні операції чи внесення поправок до податкового законодавства тощо є запорукою успішного функціонування підприємства на ринку. Висока конкурентоспроможність, платоспроможність, фінансова стійкість і прибутковість суб'єкта господарювання досягається за рахунок правильного ведення фінансів, що охоплює управління активами, витратами, інвестиціями, обіговими коштами, прибутком в короткотерміновому і довготерміновому періодах, планування основних фінансово-економічних показників на поточний період і на перспективу. Єдність цих складників утворює фінансову стратегію, базис і відправну точку управління фінансами підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над питаннями сутності, принципів формування і практичної реалізації фінансових стратегій працювали такі вітчизняні економісти, як І.А. Бланк, З.В. Герасимчук, А.В. Гриньов, Ю.В. Лукіна, Д.Г. Лук'яненко, Л.Д. Радова, А.В. Череп, В.М. Шелудько, О.М. Ястремська та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні потреба формування фінансової стратегії є важливим складником успішного функціонування будь-якого підприємства незалежно від розміру, організаційно-правової форми та виду діяльності. Чимало досліджень присвячено темі фінансової стратегії та її реалізації на прикладах певних суб'єктів господарювання. Та з причини динамічності зовнішнього середовища постає проблема формування фінансової стратегії з урахуванням впливу значної кількості чинників екзогенного та ендогенного характеру на діяльність підприємств, що потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є розкриття сутності фінансової стратегії, її значення для успішного функціонування підприємств у конкурентному ринковому середовищі та визначення основних чинників, які впливають на формування та вибір фінансової стратегії українських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Поняття "фінансова стратегія" у загальному можна визначити як довготерміновий фінансовий план (програму) розвитку діяльності підприємства для досягнення певної мети. Вона окреслює основні шляхи, за якими потрібно рухатися суб'єкту господарювання, щоб досягнути поставленої мети [2, с. 56-57]. Формування фінансової стратегії є доволі важким і трудомістким процесом, оскільки потребує значних витрат часу, праці і виконання комплексних розрахунків. Важливим у здійсненні цього процесу є врахування таких чинників:

- орієнтації фінансової стратегії на загальну стратегію розвитку підприємства на ринку;
- рівня законодавчого та нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності;

- економічної та політичної ситуації в країні;
- типу ринкової позиції суб'єкта господарювання, оскільки вибір фінансової стратегії залежить від маркетингової політики суб'єкта господарювання, зокрема від того, на яку цільову аудиторію спрямоване виробництво продукції (надання послуг), яку частку і тип ринку (вітчизняний чи міжнародний) планує зайняти підприємство тощо;
- ресурсного забезпечення підприємства, адже на формування фінансової стратегії впливає кількість та якість ресурсів, таких як чисельність та кваліфікація працівників, наявність основних фондів, забезпеченість власними коштами, можливість залучення позикових коштів та інвестицій, інноваційний потенціал [3, с. 123];
- галузевої приналежності суб'єкта господарювання, оскільки галузь економіки, в якій працює підприємство, окреслює напрям формування його фінансової стратегії;
- фінансового стану та конкурентних переваг існуючих та потенційних підприємств-конкурентів, надійності постачальників і покупців;
- рівня ризику фінансової діяльності, зумовленого інфляційними коливаннями, різкими стрибками курсу валют, ризиками неплатежів, ймовірністю настання фінансової кризи тощо [5, с. 131];
- кон'юнктури товарного і фінансового ринків та її зміни.

Головною метою фінансової діяльності підприємства є максимізація його ринкової вартості та підвищення рівня добробуту його власників. Вона досягається шляхом конкретизації цілей з врахуванням завдань та особливостей майбутнього фінансового розвитку підприємства. Система стратегічних фінансових цілей повинна забезпечувати формування достатнього обсягу власних фінансових ресурсів і високу рентабельність використання власного капіталу; оптимізацію структури активів і оборотного капіталу; встановлення прийняттого рівня фінансових ризиків в процесі здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства у довготерміновому періоді [1, с. 114].

Фінансові стратегічні цілі мають бути сформовані чітко і коротко та відображати кожну із цілей в конкретних показниках – цільових стратегічних нормативах. Прикладами таких цільових стратегічних нормативів з окремих аспектів фінансової діяльності підприємства можуть бути [1, с. 114-115]:

- середньорічний темп росту власних фінансових ресурсів, сформованих із внутрішніх джерел;
- мінімальна частка власного капіталу в загальному розмірі капіталу, що використовується підприємством;
- коефіцієнт рентабельності власного капіталу;
- співвідношення обігових і необігових активів;
- мінімальний рівень грошових коштів, що може забезпечити поточну платоспроможність підприємства;
- граничний рівень фінансових ризиків у розрізі основних напрямів господарської діяльності підприємства.

Формування фінансової стратегії передбачає послідовність певних етапів. По-перше, воно не можливе без збирання інформації про ринкове середовище функціонування підприємства (конкурентів, постачальників, клієнтів, посередників, державні органи та служби, банківські установи) та її детального аналізу. На цьому етапі фінансові менеджери повинні застосовувати відповідний фінансовий інструментарій: мікроекономічне фінансове планування,

прогнозування, стратегічний і фінансовий аналіз (зокрема СВОТ-аналіз, що охоплює аналіз слабких і сильних сторін підприємства, ризиків та додаткових шансів), статистичні методи та економіко-математичне моделювання. Після виконання аналітичної роботи, здійснення відповідних розрахунків, обговорення альтернативних варіантів розвитку подій приймається управлінське рішення щодо вибору фінансової стратегії, яку надалі деталізують за напрямками фінансової політики та реалізують згідно з планом. Послідовність етапів формування фінансової стратегії зображено на рис. 1.

Рис. 1. Основні етапи формування фінансової стратегії підприємства

Якщо в процесі формування і реалізації фінансової стратегії виявлено певні відхилення фактичних значень показників від планових і від визначених умов діяльності підприємства, то відбувається коригування стратегії на тому етапі, де виявлено відхилення.

Для полегшення реалізації фінансової стратегії доцільно проводити її деталізацію шляхом складання тактичних планів. Тактичне планування покликане сформувати механізми реалізації обраної стратегії. Тактичне планування має два різновиди: оперативне та поточне. Поточне планування – це різновид управлінської діяльності, який спрямований на розроблення параметрів, заходів, бюджетів та адміністративно-фінансових важелів з метою формування поточних планів функціонування конкретних сфер діяльності організації чи її діяльності загалом на річний період у напрямку досягнення завдань обраної фінансової стратегії. Оперативне планування спрямоване на формування вузьких, деталізованих, короткотермінових планів з конкретних питань діяльності підприємства, які формуються шляхом розвитку поточних планів. Оперативні і поточні плани не повинні відхилятися від фінансової стратегії підприємства, а навпаки – деталізувати і доповнювати її.

Важливим моментом формування фінансової стратегії є врахування стадії життєвого циклу підприємства і продукції, яку воно виробляє, а також

обраної фінансової та маркетингової політики. З огляду на це, можна виділити такі типи фінансових стратегій:

- *експансійна стратегія* (стратегія розширення) – обирають у тому випадку, коли підприємство веде так звану агресивну політику: планує придбання (поглинання) інших підприємств, розширення виробництва, захоплення значної частки ринку, вихід на нові ринки збуту; її застосування є доцільним, якщо продукція суб'єкта господарювання перебуває на стадії запровадження, становлення чи піднесення і підприємство має достатній трудовий та фінансовий потенціали для здійснення перелічених вище заходів. У цьому випадку підприємство активно залучає кредити, здійснює реальні і фінансові інвестиції в інвестиційно привабливі об'єкти, витрачає значні кошти на рекламу, скорочує розмір дебіторської заборгованості, збільшує обіговість капіталу тощо;
- *стратегія поступового розвитку* – характерна для більшості промислових підприємств. Такий тип стратегії передбачає спрямування суб'єкта господарювання на поступове нарощення обсягів діяльності, зростання прибутковості та покращення його основних фінансових і виробничо-економічних показників й характеристик, забезпечення стабільного фінансового стану. Фінансовий аспект такої стратегії полягає у визначенні оптимального рівня співвідношення залучених і власних коштів для підтримки поточної платоспроможності підприємства на належному рівні, зростанні рівня рентабельності продукції за рахунок зниження її собівартості, збільшення обіговості обігових коштів тощо;
- *захисна стратегія* – передбачає незначне зменшення виробничих потужностей, часткове чи повне згортання інвестиційної та інноваційної діяльності задля збереження певного рівня прибутковості і фінансової стійкості підприємства при негативному впливі на його діяльність ендогенних та екзогенних факторів;
- *стабілізаційна стратегія* – виникає у разі тимчасової втрати підприємством платоспроможності, порушення структури балансу, погіршення показників діяльності. Фінансовим менеджерам чи аналітикам у такому разі потрібно проаналізувати виробничо-господарську діяльність суб'єкта господарювання за декілька попередніх періодів, виявити проблемні місця і причини їх виникнення, окреслити основні шляхи їх вирішення й визначити перелік стабілізаційних заходів;
- *антикризова стратегія* – реалізують у випадках, коли підприємство перебуває у кризовому стані і потребує санації. Передбачає комплекс заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності (ліквідності), кредитоспроможності, стабілізацію його фінансового стану. У такому разі фінансовій службі підприємства слід особливу увагу звернути на оптимальне використання наявних ресурсів, забезпечення стабільного зниження вартості використаного капіталу, зменшення дебіторської заборгованості, скорочення матеріальних витрат, продаж або здачу в оренду нерентабельних основних фондів тощо [4, с.38]. Шляхами виходу підприємства з кризового стану можуть також бути повна реорганізація виробництва або злиття з іншим, фінансово стійкішим, підприємством.

Враховуючи, що основною метою фінансової стратегії є забезпечення максимізації ринкової вартості підприємства та зростання добробуту його власників, до головних її завдань можна віднести [5, с. 132]:

- визначення способів ефективного використання фінансових можливостей підприємства у довготерміновому періоді;

- визначення перспективних напрямів фінансових взаємовідносин підприємства з іншими суб'єктами господарювання, податковими органами, банками, страховими компаніями тощо;
- формування системи ефективного фінансового забезпечення операційної, інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства;
- визначення системи заходів щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства на ринку;
- обґрунтування способів виходу з кризи й методів управління за умов кризового стану підприємства тощо.

Оскільки фінансову стратегію розробляють на тривалий термін (переважно, до 3 років), то її найважливішим завданням є визначення обсягів, джерел та форм залучення фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності підприємства. Джерела фінансових ресурсів можуть бути внутрішніми (власний потенціал підприємства) та зовнішніми. Отримати фінансові ресурси із зовнішніх джерел можна за рахунок банківських позик, комерційних (товарних) кредитів, коштів, інвестованих у підприємство зовнішніми інвесторами, бюджетних дотацій та трансфертів, безповоротної фінансової допомоги тощо. Вибираючи ту чи іншу форму залучення фінансових ресурсів, потрібно враховувати вартість позикових коштів та особливості діяльності суб'єкта господарювання: рівень налагодженості логістичних зв'язків, організацію постачання та збуту, тривалість виробничого циклу, структуру кредиторської та дебіторської заборгованості, середній обсяг виручки від реалізації та собівартості продукції, розмір власного капіталу тощо. Іноді "молодим" підприємствам доцільніше здійснювати виробничо-господарську діяльність за рахунок залучення позикового капіталу, ніж нарощувати власний, використовуючи ефект фінансового важеля.

Забезпечення достатніми обсягами фінансових ресурсів є однією з найважливіших умов досягнення цілей та завдань, передбачених фінансовою стратегією підприємства. Конкретні шляхи досягнення відповідних цілей визначає фінансова політика, яка охоплює політику управління структурою капіталу, цінову політику, податкову політику, політику управління доходами, політику управління витратами, політику управління формуванням і використанням прибутку, дивідендну політику, інвестиційну політику тощо.

Кожен суб'єкт господарювання має свої особливості, тому визначити єдиний підхід до вибору фінансової політики чи фінансової стратегії неможливо. Кожне підприємство повинне самостійно визначати, які чинники і яким чином впливатимуть на його діяльність, та формувати таку фінансову стратегію, яка б мінімізувала ризики і сприяла збільшенню його прибутковості, підвищенню конкурентоспроможності та фінансової стійкості на ринку.

Висновки. Успішне функціонування підприємства в ринкових умовах можливе за рахунок формування і реалізації виваженої маркетингової, фінансової та інвестиційної політики. Фінансова стратегія поєднує в собі ці складові і за допомогою реалізації оперативних й поточних планів дає змогу досягнути запланованих цілей. Фінансова стратегія повинна бути чіткою, логічною, збалансованою та обґрунтованою.

У процесі управління діяльністю підприємства доволі часто виникають непередбачувані проблеми виробничого чи фінансового характеру. Не-

рідко вони призводять до кризового стану, а то й банкрутства підприємства. Щоб запобігти цьому, фінансові менеджери чи працівники фінансової служби повинні ретельно стежити за процесом реалізації стратегії і, в разі виявлення відхилень, здійснювати її коригування. Якщо ж уникнути кризи не вдалося, то фінансова стратегія приймає антикризовий характер, і фінансисти розробляють комплекс санаційних заходів, щоб повернути підприємство до стабільного фінансового стану. Як бачимо, фінансова стратегія повинна відповідати ще двом вимогам: гнучкість і мобільність, тобто зміна формулювання стратегії в зв'язку з певними обставинами не має призвести до збоїв у діяльності підприємства.

Підсумовуючи все викладене вище, можна зробити висновок, що фінансова стратегія є напрямним вектором управління фінансами підприємства, і без її належного формування суб'єкту господарювання дуже важко оминати фінансові проблеми під час здійснення виробничо-господарської діяльності у сучасному глобалізованому, динамічному і конкурентному ринковому середовищі.

Література

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. – К. : Изд-во "Ника-Центр", 1999. – 528 с.
2. Герасимчук З.В. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. – Луцьк : Вид-во "Надстир'я", 2007. – 409 с.
3. Гриньов А.В., Ястремська О.М. Якість формування фінансової стратегії підприємства // Фінанси України. – 2006. – № 6. – С. 121-128.
4. Колісник М.К., Ільчук П.Г., Віблій П.І. Фінансова санація і антикризове управління підприємством : навч. посіб. – К. : Изд-во "Кондор", 2007. – 272 с.
5. Радова Л.Д., Череп А.В. Фінансова стратегія в системі управління підприємством // Держава та регіони. – 2005. – № 2. – С. 130-135.

УДК 330.117

Здобувач О.Б. Осінська – Львівська КА

ОСНОВНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВНОГО РИНКУ ЯК ФОРМИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено основні етапи формування соціально-орієнтованого ринку, визначено забезпечувальні цілі для кожного з них. Проаналізовано основні критерії соціально орієнтованої ринкової економіки. Вивчено прогресивний досвід сучасних європейських соціальних моделей ринкової економіки.

Ключові слова: соціально орієнтований ринок, забезпечувальні цілі, критерії соціальної моделі, ринкова економіка.

Competitor O.B. Osinska – L'viv commercial academy

Main stages of forming of the socially oriented market as forms of market economy

The main stages of forming socially oriented market had been explored and needful aims marked for each of them. The main criteria of the socially oriented market economy are analyzed. Progressive experience of the modern European social models of market economy is studied.

Keywords: socially oriented market, needful aims, criteria of social model, market economy.